

عوامل مؤثر بر سودآوری بانکها

محمد رضا مهربان پور *

محمد مهدی نادری نورعینی **

عفت اینالو ***

الهام اشعری ****

چکیده

در دهه‌های اخیر رشد اقتصادی در کشورهای در حال توسعه اهمیت بسیاری پیدا کرده است. لازمه رشد اقتصادی، وجود نظام‌های تأمین مالی برای انجام سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصادی است. نظام‌های تأمین مالی می‌توانند با تمرکز منابع و وجوه محدود برای سرمایه‌گذاری‌های عظیم، رشد اقتصادی کشورها را سهل‌تر نمایند. با عنایت به نقش پررنگ بانکها در نظام‌های تأمین مالی و تأثیر قابل ملاحظه سودآوری بانکها بر فعالیت آنها، مطالعه عوامل مؤثر بر سودآوری بانکها از اهمیت بالایی برخوردار است. شایان ذکر است سودآوری بیشتر بانکها نه تنها به بانکها اجازه ایجاد وجوه برای اعطای اعتبارات بیشتر را می‌دهد بلکه سرمایه‌گذاری در محیط‌های پر ریسک را برای سیاست‌گذاران بانکها آسان می‌کند. با توجه به توضیحات مطروحه در این پژوهش به بررسی عوامل تأثیرگذار بر سودآوری بانکها پرداخته شده و از متغیر بازده حقوق صاحبان سهام به عنوان معیار سودآوری استفاده شده است. نمونه پژوهش شامل ۱۵ بانک برای دوره ۱۰ ساله از ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۳ می‌باشد. همچنین از مدل رگرسیونی خطی به صورت ترکیبی بهره گرفته شده است. بر اساس تحقیقات انجام شده عوامل مؤثر بر سودآوری بانکها به دو گروه عمده تقسیم می‌شوند: گروه اول شامل معیارهای مختص به هر بانک است و گروه دوم معیارها شامل فاکتورهای مربوط به ساختار صنعت و محیط کلان اقتصادی می‌باشد. نتایج آزمون فرضیه تحقیق نشان می‌دهد ساختار دارایی‌ها، تنوع درآمدی، رشد اقتصادی و تورم با سودآوری بانکها رابطه مثبت داشته و سرمایه، ساختار مالی، اندازه، رقابت بانکی و نرخ بهره با سودآوری رابطه منفی دارد. در نهایت هیچ ارتباطی بین کیفیت دارایی‌ها و کارایی و عوامل سودآوری بانکها مشاهده نشد.

واژگان کلیدی: سودآوری بانکها، بازده حقوق صاحبان سهام، عوامل سودآوری مختص هر بانک، معیارهای سودآوری مربوط به صنعت و اقتصاد

* استادیار گروه حسابداری پردیس فارابی دانشگاه تهران

** استادیار گروه حسابداری دانشگاه شهید بهشتی (نویسنده مسئول) mehadinery@gmail.com

*** دانشجوی کارشناسی ارشد گروه حسابداری دانشگاه شهید بهشتی

**** دانشجوی دکتری گروه حسابداری پردیس فارابی دانشگاه تهران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۶/۰۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۲/۲۷

مقدمه

همواره سودآوری مورد توجه عده کثیری از پژوهشگران حسابداری و علوم مالی بوده است. مقاله‌ها و بحث‌های زیادی پیرامون سود وجود دارد. عده‌ای رابطه ساختار سرمایه را با سودآوری بررسی کرده، برخی دیگر رابطه بین نقدینگی و میزان سود شرکت را مورد مطالعه قرار داده، بعضی پژوهشگران نیز کیفیت سود هر سهم را مورد توجه قرار داده و بر طبقه‌بندی جداگانه اقلام تشکیل دهنده آن تأکید داشته و گروهی خواستار مشخص کردن بررسی عوامل اصلی تأثیرگذار بر سودآوری یک شرکت هستند.

بحران‌های اقتصادی در جهان به‌خوبی نقش نظام‌های مالی و اهمیت نهادهای مالی را در رشد اقتصادی برجسته کرده است، نظام‌های مالی می‌توانند با تمرکز منابع و وجوه محدود برای سرمایه‌گذاری‌های عظیم، یک اقتصاد را بهره‌ورتر کنند. با توجه به اهمیت سیستم بانکی، شناسایی عوامل مؤثر بر سودآوری بانک‌ها از اهمیت بالایی برخوردار است. سودآوری بیشتر بانک‌ها نه تنها به بانک‌ها اجازه ایجاد وجوه برای اعطای اعتبارات بیشتر به اقتصاد را می‌دهد بلکه سرمایه‌گذاری در محیط‌های پر ریسک را برای سیاست‌گذاران بانک‌ها تضمین می‌کند. به علاوه بازده مقبولی برای سهامداران دربر دارد (آنتونیو^۱، ۲۰۱۳).

وظیفه جذب و تجهیز منابع مورد نیاز برای فعالیت‌ها و پروژه‌های سرمایه‌گذاری بر عهده‌ی نظام مالی است، لذا بدون تردید نظام مالی در افزایش سرمایه‌گذاری و در نتیجه، رشد و توسعه اقتصادی نقش مهمی دارد. از آنجایی که در کشورهای در حال توسعه، سیستم بانکی عملاً نقش نظام مالی را ایفا می‌کند، بنابراین صنعت بانکداری یکی از مهمترین بخشهای اقتصاد این کشورها محسوب میشود (تقوی، ۱۳۸۷). در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران به لحاظ نقایص بازار سرمایه، بانک‌ها نقش کلیدی در تجهیز سپرده‌ها به سمت مصارف سرمایه‌گذاری داشته و در اقتصاد این کشورها می‌توان بانک‌ها را مهمترین پل ارتباطی میان عرضه و تقاضای منابع پولی دانست (پژویان و شفیعی، ۱۳۸۷). مطالب عنوان شده در مورد نقش و اهمیت بانکها در رشد و توسعه اقتصادی به صورت ضمنی صورت می‌گیرد. در واقع بانک‌ها به عنوان بنگاه‌های اقتصادی به دنبال کسب سود می‌باشند که در ضمن این کار می‌توانند نقش مهمی را در جهت رشد و توسعه کشور ایفا کنند. سودآوری بانک‌ها تحت تأثیر متغیرهای درونی و محیطی می‌باشد. عوامل درونی

تحت کنترل مدیریت بانک است و منعکس‌کننده اختلاف در سیاست‌های مدیریتی بانک، تخصیص منابع، مدیریت پرتفوی دارایی‌ها و کفایت سرمایه است (باقری، ۱۳۸۵).
در کشورهای در حال توسعه همانند ایران، سیستم‌های تأمین مالی از نوع بانک محور^۱ می‌باشد بدین معنی که عمده وجوه لازم جهت سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصادی از سیستم بانکی تأمین می‌گردد. در سیستم بانک محور، بانک‌ها و سیستم‌های مالی و اعتباری یکه‌تاز بوده و سیستم‌های مالی را تسخیر کرده‌اند لذا بخش عمده‌ای از بازارهای مالی در دست بازار پول است تا بازار سرمایه (اسماعیل پور کرمانی، ۱۳۹۳).
با توجه به توضیحات فوق مطالعه سودآوری بانک‌ها در ایران به دلایل زیر می‌تواند قابل توجه باشد:

- ۱- سیستم اقتصادی تأمین مالی در ایران عمدتاً بانک محور می‌باشد و نقش بازار سرمایه در تأمین منابع مالی محدودتر از بانک‌ها است.
- ۲- مشکلات ایجاد شده ناشی از تحریم‌های بین‌المللی^۲ و نبود منابع کافی برای تجهیز منابع مالی جهت فراهم آوردن سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در بخش‌های مختلف اقتصادی و هجوم این بخش‌ها به سمت منابع بانکی جهت تجهیز منابع سرمایه‌گذاری خود.
- ۳- گسترده‌گی فعالیت بانک‌ها و نقش آن‌ها در اشتغال.
- ۴- جمع‌آوری منابع خرد اقتصادی جهت سرمایه‌گذاری در طرح‌های کلان اقتصادی.
- ۵- تأثیر سودآوری بانک‌ها بر نوع فعالیت و گستره فعالیت بانک‌ها در کشور.
با توجه به اهمیت سودآوری بانک در شرایط متفاوت اقتصادی و تأثیرگذاری آن بر اقتصاد و اجتماع، لازم است مدیران آگاهی لازم در ارتباط با نقش این عوامل تأثیرگذار بر سودآوری این بخش مهم اقتصاد را کسب نمایند. تحقیقات انجام شده بیشتر به بررسی رابطه بین ساختار سرمایه و سودآوری، هزینه‌های تأمین مالی در بانک‌ها و منابع مالی بانک‌ها پرداخته‌اند؛ با توجه به مطالب فوق مساله اصلی این پژوهش بررسی عوامل مؤثر بر سودآوری بانک‌ها می‌باشد. پژوهش حاضر به دنبال کمک به مدیران در شناخت عوامل تأثیرگذار بر سودآوری بانک‌ها جهت اتخاذ تصمیمات صحیح در برخورد با شرایط متفاوت اقتصادی می‌باشد.

---

1. Bank Base
2. International Economic Sanctions

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

سودآوری به توانایی شرکت در کسب سود اشاره دارد. سودآوری نتیجه نهایی همه برنامه‌ها و تصمیمات مالی شرکت است. اغلب از متغیرهای سود به فروش، بازده دارایی‌ها و بازده حقوق صاحبان سهام برای اندازه‌گیری سودآوری استفاده می‌شود (احمدپور، ۱۳۹۳). امروزه شرکت‌ها برای جلب سرمایه‌گذاران، سعی در حداکثر کردن ارزش شرکت دارند و افزایش درآمد و رشد در سود، یکی از راهکارهایی است که برای این کار در نظر می‌گیرند.

از بین همه این متغیرها، بهترین راه برای اندازه‌گیری سودآوری یا ارزیابی عملکرد شرکت، محاسبه نرخ بازده دارایی‌ها و نرخ بازده حقوق صاحبان سهام است. نرخ بازده حقوق صاحبان سهام، رابطه بین حجم حقوق صاحبان سهام شرکت و سود را تعیین می‌کند. اگر یک شرکت بر سرمایه‌گذاری‌های خود بیافزاید (از محل حقوق صاحبان سهام) ولی نتواند به تناسب، مقدار سود پس از کسر مالیات خود را افزایش دهد، نرخ بازده حقوق صاحبان سهام کاهش می‌یابد. بنابراین افزایش حجم سرمایه‌گذاری شرکت، به خودی خود باعث بهبود وضع مالی شرکت نمی‌شود (بازگیر، ۱۳۸۴).

بازده حقوق صاحبان سهام = حاشیه سود × گردش دارایی‌ها × ضریب مالکانه

بازدهی حقوق صاحبان سهام از طریق نسبت سود خالص بر جمع حقوق صاحبان سهام حاصل می‌شود. هدف مدیریت شرکت، حداکثر ساختن ثروت سهامداران شرکت است. بنابراین نسبت بازدهی حقوق صاحبان سهام می‌تواند بهترین معیار سنجش موفقیت یا عدم موفقیت مدیریت شرکت در دستیابی به این هدف باشد (خدادادی، ۱۳۹۱).

بر اساس تحقیقات انجام شده توسط آنتونیو تروخیلو پونز^۱ عوامل مؤثر بر سودآوری بانک به دو گروه عمده تقسیم می‌شوند: گروه اول معیارهای سودآوری مختص به هر بانک (عوامل درونی) می‌باشد و نتیجه مستقیم تصمیمات مدیریت این بانک‌هاست، این معیارها شامل ساختار دارایی‌ها^۲، کیفیت دارایی‌ها^۳، سرمایه^۴، ساختار سرمایه^۵، کارایی^۶، اندازه^۷ و تنوع درآمدی^۸ می‌باشد، گروه دوم (عوامل بیرونی) شامل فاکتورهای سودآوری

1. Antonio Trujillo-Ponce
2. Asset Structure
3. Asset Quality
4. Capitalization
5. Capital Structure
6. Efficiency
7. Size
8. Revenue Diversification

مربوط به ساختار صنعت^۱ و محیط کلان اقتصادی^۲ می‌باشد که شامل تمرکز صنعت^۳، رشد اقتصادی^۴، تورم^۵ و نرخ بهره^۶ می‌باشد.

در همین راستا در ادامه به بررسی تحقیقات پیشین پیرامون مطالب فوق پرداخته شده است. در ابتدا تحقیقاتی عنوان گردیده که عوامل درونی و بیرونی موثر بر سودآوری بانکها را مورد مطالعه قرار داده‌اند. سپس به مطالعاتی که سایر عوامل موثر بر سودآوری بانکها را بررسی نموده‌اند، اشاره گردیده است.

آتانساگلو و همکاران (۲۰۰۸)^۷ در پژوهشی تحت عنوان عوامل تعیین کننده سودآوری بانک‌ها در طی سال‌های ۱۹۸۵ تا ۲۰۰۱ نشان دادند متغیرهای سرمایه، رشد بهره‌وری، مدیریت هزینه با سودآوری رابطه مثبت دارند در این میان متغیر تورم پیش‌بینی شده به علت اعمال کاهش نرخ سود سپرده‌ها قبل از کاهش نرخ سود وام‌ها رابطه مثبت با سودآوری دارد و متغیرهای اندازه و مالکیت بانک تأثیر چندانی بر سودآوری بانک ندارند.

نتایج مطالعه‌ای انجام شده تحت عنوان عوامل تعیین کننده سودآوری بانک‌ها در یونان در طی دوره یکپارچگی مالی اتحادیه اروپا توسط کاسمیدو^۸ (۲۰۰۸) که در آن به بررسی عوامل مؤثر بر سود ۲۳ بانک در یونان در طی دوره ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۲ پرداخته شده حاکی از آن است که عامل کیفیت سرمایه تأثیر مثبت و معنی‌داری بر سودآوری بانک دارد و در صورت وارد کردن متغیرهای مختص بانک، عامل اندازه نیز اثر مشابهی را به همراه داشته است و مطالبات مشکوک الوصول، نقدینگی و نسبت هزینه به درآمد دارای اثر منفی و معنی‌دار در سودآوری بانک‌ها می‌باشند. در میان متغیرهای اقتصاد کلان، تغییرات سالیانه تولید ناخالص داخلی دارای اثر مثبت و معنی‌دار و تورم دارای اثر منفی و معنی‌دار در سودآوری بانک و هر سه متغیر ساختار بازار مالی دارای اثر منفی و معنی‌دار در سودآوری بانک می‌باشند.

گودارد^۹ و همکاران (۲۰۰۴) در مقاله‌ای با استفاده از روش داده‌های ترکیبی پویا، عوامل مؤثر بر سودآوری بانک‌ها در اروپا را طی دوره ۱۹۹۲ تا ۱۹۹۸ بررسی کرده‌اند.

1. Industry Structure
2. Macro-economic Environment
3. Industry Concentration
4. Economic Growth
5. Inflation
6. Interest Rates
7. Athanasoglou et al.
8. Kosmidou
9. Goddard

نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که سودآوری بانک‌ها در هر دوره با دوره قبل همبستگی بسیار بالایی دارد. همچنین نسبت سرمایه به دارایی نیز با سودآوری بانک‌ها رابطه مثبت و معنی‌داری دارد. در حالی که اثر سایر متغیرها بی‌معنی به دست آمده است.

پونز (۲۰۱۲) در تحقیقی به بررسی عوامل مؤثر سودآوری بانک‌های اسپانیایی برای دوره ۲۰۰۹-۱۹۹۹ پرداخت. نتایج نشان داد سودآوری بانک با سهم وام‌ها از کل دارایی (ترکیب دارایی‌ها)، نسبت سپرده‌ها، کارایی و کیفیت دارایی‌ها رابطه معنی‌داری دارد و هیچ‌گونه شواهدی از تاثیر عوامل کلان اقتصادی در صنعت بانکداری اسپانیایی مشاهده نگردید.

نتایج مطالعه ابویسانی (۱۳۸۳) تحت عنوان بررسی راهکارهای افزایش سودآوری در نظام بانکی کشور که در آن عملکرد بانک ملت در طی ۱۲ سال مورد بررسی قرار گرفته است، نشان داد تسهیلات تکلیفی و کوتاه‌مدت اثر معکوس بر سودآوری دارد و بین سپرده‌های کوتاه‌مدت با سودآوری رابطه معنی‌دار و مثبت وجود دارد.

باقری (۱۳۸۵) طی مطالعه‌ای موردی که در بانک رفاه برای بازه زمانی ۱۳۸۰-۱۳۶۲ با عنوان بررسی عوامل مؤثر بر سودآوری بانک‌های تجاری انجام داد، نشان داد مدیریت کارایی هزینه‌ها، دارایی‌ها، مدیریت نقدینگی و سرمایه در میان عوامل داخلی و رشد اقتصادی در میان عوامل بیرونی رابطه مثبت و معنی‌داری با سودآوری بانک رفاه دارند و تورم با یک معنی‌داری پایین اثر معکوسی را بر سودآوری بانک رفاه گذاشته است.

عونی (۱۳۸۶) نیز در مطالعه‌ای موردی در طی سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۷۰ در بانک رفاه، به شناسایی عوامل مؤثر بر سودآوری بانک‌های تجاری پرداخت وی براساس نتایج تحقیق خود ادعا می‌کند که در بررسی و تخمین تابع سودآوری بانک رفاه متغیرهای نرخ اسپرد^۱ بانکی، نسبت سپرده‌ها، رشد اقتصادی و تورم به طور معنی‌داری سودآوری را توضیح می‌دهند.^۲

باقری (۱۳۸۶) در تحقیق خود، نشان می‌دهد متغیرهای نسبت وام به کل دارایی‌ها، نسبت سپرده‌های قرض‌الحسنه و سپرده‌های جاری به کل سپرده‌ها و نسبت سرمایه و ذخایر

1. Spread

۲. همانطور که مشاهده می‌کنید مطالعه باقری (۱۳۸۵) و عونی (۱۳۸۶)، از نظر موضوعی دارای شباهت بالایی با موضوع تحقیق پیش‌رو می‌باشند اما همانطور که عنوان شد مطالعات مذکور بصورت موردی در بانک رفاه انجام شده در حالی که در پژوهش پیش‌رو با بهره‌گیری از رویکرد ترکیبی، فرضیه‌های پژوهش براساس داده‌های ۱۵ بانک در بازه زمانی ۱۰ ساله (۱۵۰ سال-بانک) مورد بررسی و آزمون قرار گرفته‌اند.

بانک به کل دارایی‌ها بر سودآوری بانک‌ها تأثیر مثبت و معنی‌داری دارند؛ اما اثر متغیرهای نسبت وام به سپرده‌های بانکی و هزینه کل بانک بر سودآوری منفی و معنی‌دار می‌باشد. از بین متغیرهای توضیحی بیرونی نیز تولید ناخالص داخلی اثر مثبت و معنی‌داری بر سودآوری بانک رفاه دارد. در حالی که اثر تورم با وجود منفی بودن، بی‌معنی می‌باشد. در ذیل به گروه دوم از تحقیقات که به بررسی سایر عوامل مؤثر بر سودآوری بانکها پرداخته‌اند اشاره شده است:

راملال (۲۰۰۹)^۱ براساس داده‌های سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۰۲ در مطالعه‌ای با عنوان عوامل تعیین‌کننده ویژه بانک، ویژه صنعت و کلان اقتصادی در سودآوری سیستم بانکداری تایوان نشان داد، معیار سودآوری با ریسک اعتباری و مطالبات مشکوک الوصول دارای ارتباط منفی معنی‌دار قوی می‌باشد و به ازای هر یک درصد تغییرات در ریسک اعتباری سودآوری به میزان ۰/۹۴ درصد تغییر می‌کند همچنین نتایج تحقیق نشان می‌دهد سرمایه اثر مثبت و معنی‌دار بر سودآوری دارد که این ناشی از توان بیشتر بانک‌ها در جهت افزایش قدرت اعتباردهی و در نهایت کسب سود می‌باشد اما با توجه به ضریب همبستگی، سرمایه نسبت به ریسک اعتباری تأثیر کمتری در سودآوری دارد.

شوال پور و اشعری (۱۳۹۱) تأثیر ریسک اعتباری بر سودآوری بانک‌های ایران را بررسی نموده‌اند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد بین ریسک اعتباری و سودآوری بانکها رابطه منفی و معنی‌داری وجود دارد. یافته‌های تحقیق این گونه تشریح گردیده است که با افزایش ریسک اعتباری، هزینه بانک‌ها افزایش یافته و به تبع آن سودآوری کاهش می‌یابد. هاشمی (۱۳۸۹) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود، اثر تغییرات قیمت نفت بر سودآوری بانک‌ها در کشورهای عضو اوپک را مورد بررسی قرار داده است. وی در این مطالعه به دنبال پاسخ‌گویی به این پرسش است که آیا بین نوسانات قیمت نفت و شوکهای قیمتی نفت و سودآوری بانک‌ها در کشورهای عضو اوپک رابطه معناداری وجود دارد یا خیر؟ و در صورت وجود رابطه آیا رابطه مستقیم است یا غیرمستقیم؟ وی نتیجه می‌گیرد که بین نوسانات قیمتی نفت و سودآوری بانک‌ها رابطه‌ای غیرمستقیم وجود دارد.

روش پژوهش

دوره زمانی پژوهش مورد نظر ده ساله بر اساس صورتهای مالی سالهای ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۳

می‌باشد. بانک‌های دارای مجوز فعالیت از بانک مرکزی، جامعه آماری این پژوهش را تشکیل می‌دهند. به دلیل وجود برخی ناهماهنگی‌ها میان اعضای جامعه، شرایط زیر برای انتخاب نمونه آماری مد نظر قرار گرفته و نمونه به روش حذف سیستماتیک انتخاب شده است:

✓ بانک‌های موردنظر طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۳ تغییر سال مالی نداشته باشند.

✓ تا قبل از سال ۱۳۸۳ تأسیس شده باشند.

با توجه به بررسی‌های انجام شده، تعداد ۱۵ بانک در دوره زمانی ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۳ حائز شرایط بوده و برای نمونه آماری انتخاب شدند.

اطلاعات مورد نیاز شرکت‌ها از طریق نرم‌افزار تدبیر پرداز، پایگاه رسمی اینترنتی سازمان بورس و اوراق بهادار و کتابخانه موسسه عالی بانکداری گردآوری شده‌اند. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار اکسل آماده و سپس با استفاده از نرم‌افزار ایویوز^۱ نسخه ۸٫۱ تجزیه و تحلیل نهایی انجام گرفته است.

متغیرها و فرضیات پژوهش

بر اساس تحقیقات انجام شده فاکتورها و عوامل مؤثر بر سودآوری بانک به دو گروه عمده تقسیم می‌شوند: گروه اول معیارهای سودآوری مختص به هر بانک می‌باشد و نتیجه مستقیم تصمیمات مدیریت بانک‌هاست، گروه دوم فاکتورهای سودآوری مربوط به ساختار صنعت و محیط کلان اقتصادی می‌باشد که در زیر به تبیین هر یک از این عوامل و فرضیات تحقیق پرداخته می‌شود:

ترکیب دارایی‌ها

بیشتر تحقیقات بانکی به این جامعیت رسیده‌اند که سودآوری بانک‌ها با رشد وام‌ها در پرتفوی دارایی‌ها بانک افزایش می‌یابد (گارسیا هررو^۲ و همکاران، ۲۰۰۹). افزایش وام‌ها در پرتفوی بانک‌ها معمولاً با ریسک نقدینگی فزاینده‌ای در ناتوانی بانک‌ها در کاهش بدهی‌ها همراه است، لذا بانک‌هایی که سهم کمی از دارایی‌های با نقد شوندگی بالا (ریسک نقدینگی بالاتر) نگهداری می‌کنند، احتمال بیشتری در به دست آوردن سودهای

1. Eviews
2. García-Herrero

بالا تر دارند. بر اساس تحقیقات اخیر انجام شده رابطه مستقیمی بین درصد وام‌ها به کل دارایی‌ها و سودآوری بانک‌ها وجود دارد (آنتونیو، ۲۰۱۳)؛ این پژوهش از نسبت وام‌ها به کل دارایی‌های بانک به عنوان متغیر ترکیب دارایی‌ها استفاده شده است. فرضیه ۱: بین درصد وام‌ها نسبت به کل دارایی‌ها و سودآوری بانک‌ها رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد.

کیفیت دارایی‌ها

این اجماع وجود دارد که سودآوری بانک‌ها مستقیماً به کیفیت دارایی‌های موجود در ترازنامه بستگی دارد، به این معنا که کیفیت اعتباری ضعیف تأثیر منفی بر سودآوری بانک‌ها می‌گذارد و بالعکس. این رابطه به دلیل افزایش در دارایی‌های مشکوک - الوصول که منجر به عدم تحقق درآمد می‌گردد و نیاز به تخصیص بخش مهمی از حاشیه سود برای پوشش زیان‌های اعتباری مورد انتظار است. از طرفی اگر نظام‌های مالی به درستی ارتقا یافته باشند که قیمت‌ها بر اساس ریسک تعیین گردد^۱ وام‌های پر ریسک‌تر باید درآمد بهره بالاتری ایجاد کنند که در نتیجه اثر مثبتی بر سودآوری بانک‌ها دارد (آینوتا^۱ و همکاران، ۲۰۰۷). همچنین افزایش کیفیت وام‌ها نیازمند دریافت تعهدات اعتباری بیشتری و نظارت مستمر بر وام‌ها می‌باشد که خود باعث افزایش هزینه بانک‌ها می‌شود (مستر^۲، ۱۹۹۶)؛ در این پژوهش از نسبت وام‌های معوق به کل وام‌ها به عنوان متغیر کیفیت دارایی‌های بانک استفاده شده است.

فرضیه ۲: بین کیفیت دارایی‌ها و سودآوری بانک‌ها رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد.

سرمایه

دلایل مختلفی وجود دارد که بانک‌ها با سرمایه کافی سودآورتر می‌باشند، برگر^۳ (۱۹۹۵) به فرضیه ورشکستگی اشاره می‌کند. برای یک بانک که سرمایه آن کمتر از نسبت تعادلی باشد، هزینه ورشکستگی به نسبت بالا می‌باشد و افزایش سرمایه، سود را با کاهش هزینه بهره پایین‌تر افزایش می‌دهد. تئوری دیگری که برگر (۱۹۹۵) با استفاده از آن رابطه مستقیم بین سرمایه و سودآوری را توضیح داد، فرضیه علامت‌دهی^۴ است، بر اساس این

1. Iannotta
2. Mester
3. Berger
4. Signaling

فرضیه، مدیریت بانک با مخا بره اطلاعات افزایش سرمایه چشم اندازهای خوبی را به بازار می دهد؛ از سوی دیگر سرمایه بیشتر نشان از وجود ساختار بزرگتر است که منجر به افزایش هزینه های اداری و تشکیلاتی می گردد و انتظار می رود رشد درآمدها ناشی از افزایش سرمایه با سرعت کمتری اتفاق افتد. در این پژوهش از نسبت حقوق صاحبان سهام به کل داری ها به عنوان متغیر سرمایه بانک استفاده شده است.

فرضیه ۳: بین سرمایه و سودآوری بانک رابطه معنی داری وجود دارد.

ساختار مالی

در دهه گذشته بسیاری از بانک های اروپایی سهم فزاینده ای از رشد خود را با توسل به بازارهای تامین مالی بلندمدت و کوتاه مدت به دست آوردند. گرچه این تصمیم باعث شد بانک ها در ساختار مالی خود انعطاف پذیرتر^۱ شوند، ولی هزینه بیشتری نسبت به تامین مالی از طریق سپرده های بانکی به بانک ها تحمیل گردید (آنتونیو، ۲۰۱۳). با توجه به اینکه سپرده ها یک منبع ارزان و مناسب جهت تامین مالی در مقایسه با سایر روش های تامین مالی می باشد، سهم بیشتر از سپرده مشتریان در بدهی های بانک باعث سودآوری بیشتر بانک می شود. از طرف دیگر، سیاست های تجاری رقابتی می تواند منجر به پرداخت نرخ بهره بالاتر برای جذب سپرده ها گردد که باعث کاهش حاشیه سود می شود. مشکلات مربوط به دسترسی به بازارهای مالی بین المللی به خصوص از زمان بروز بحران های اقتصادی ۲۰۰۷ باعث جنگ های سپرده های بین بانک ها گردید. در این پژوهش از نسبت سپرده های جاری و کوتاه مدت مشتریان به کل بدهی ها به عنوان متغیر ساختار مالی بانک استفاده شده است.

فرضیه ۴: بین ساختار مالی و سودآوری بانک رابطه معنی داری وجود دارد.

کارایی

از اوایل دهه ۹۰، پیشرفت های اطلاعاتی، ارتباطی و فناوری های مالی به بانک ها اجازه داد تا بسیاری از خدمات سنتی خود را بسیار کارا تر انجام دهند و به تبع آن هزینه های عملیاتی بانک ها کاهش یافت. مطالعات پیشین به تأثیر مثبت و مهم کارایی بر سودآوری اشاره می کنند. کارایی عملیاتی یک پیش نیاز برای افزایش سودآوری در سیستم بانکی می باشد و

۱. انعطاف پذیری مالی عبارتست از توانایی واحد تجاری در اقدام موثر برای تغییر میزان و زمان جریان های نقدی به گونه ای که واحد تجاری بتواند در قبال رویدادها و فرصت های غیرمنتظره واکنش نشان دهد (شعری ۱۳۹۴).

بیشتر بانک‌های سودآور نسبت هزینه پایینی دارند (آنتونیو، ۲۰۱۳)؛ در این پژوهش از نسبت هزینه به درآمد به عنوان متغیر کارایی بانک استفاده شده است. فرضیه ۵: بین کارایی و سودآوری بانک رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد.

اندازه

طبق مطالعات انجام شده منحنی میانگین هزینه در بانک‌ها U شکل می‌باشد و بانک‌های با سبب متوسط به لحاظ اندازه کاراتر از بانک‌های کوچک و بزرگ می‌باشند. به عبارت دیگر تأثیر اندازه بر سودآوری غیرخطی می‌باشد و در ابتدا سودآوری با افزایش اندازه افزایش می‌یابد و سپس به دلیل افزایش فرایند اداری و سایر دلایل کاهش می‌یابد (آتاناسگلو و همکاران، ۲۰۰۸). باروس^۱ (۲۰۰۷) به بزرگ بودن و تنوع خدمات بانکی که باعث عملکرد ضعیف می‌شود اشاره می‌کند و بیان می‌نماید بانک‌های کوچک و تخصصی به دلیل کاهش مسئله عدم تقارن اطلاعاتی کاراتر می‌باشند؛ در این پژوهش از لگاریتم طبیعی دارایی‌ها به عنوان متغیر اندازه بانک استفاده شده است. فرضیه ۶: بین اندازه و سودآوری بانک رابطه منفی و معنی‌دار وجود دارد

تنوع درآمدی

در دهی گذشته با کاهش حاشیه بهره، نقش سنتی بانک‌ها تغییر یافته و بانک‌ها به دنبال منابع درآمدی جدیدی هستند. الساس^۲ (۲۰۱۰) به این نکته اشاره می‌کند که در ابتدا بانک‌ها با افزایش نرخ کارمزد تجاری به سمت تنوع‌بخشی پیش رفتند و بعدها تجارت خود را گسترش داده و به فعالیت‌های تجاری از قبیل تضمین قراردادهای وارد شدند. تنوع درآمدی بانک منجر به افزایش سودآوری بانک از محل خدمات غیرربوبی می‌شود. شایان ذکر است برخی از مطالعات پیشین نشان می‌دهد تنوع بالای درآمدی الزاماً منجر به افزایش سودآوری بانک‌ها نمی‌شود (ستیرو و رامبل^۳، ۲۰۰۶)؛ برای اندازه‌گیری تنوع درآمدی از شاخص هیرشمن هیرفندال^۴ (HHI) استفاده می‌شود:

---

1. Barros
2. Elsas
3. Stiroh and Rumble
4. Herfindahl-Hirschman Index

$$HHIRD^1 = 1 - \left[\left(\frac{\text{درآمد مالی}}{\text{کل درآمد}} \right)^2 + \left(\frac{\text{کارمزد خدمات بانکی}}{\text{کل درآمد}} \right)^2 + \left(\frac{\text{درآمد سرمایه‌گذاری‌ها}}{\text{کل درآمد}} \right)^2 + \left(\frac{\text{سایر}}{\text{کل درآمد}} \right)^2 \right] \quad \text{رابطه ۱}$$

فرضیه ۷: بین تنوع درآمدی و سودآوری بانک رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد.

تمرکز صنعت

فرضیه قدرت بازار تمرکزبخشی بیشتر را به دلیل افزایش قدرت بانک‌ها به سود بانک‌ها می‌داند، از سوی دیگر تئوری ساختار کار بیان می‌دارد افزایش تمرکز در صنعت منجر به کاهش کارایی و به تبع آن سودآوری می‌گردد. در این پژوهش برای محاسبه میزان رقابت (عدم تمرکز و انحصار) از شاخص هیرشمن هیرفندال بر اساس میزان دارایی هر بانک نسبت به کل بانک‌ها استفاده شده است.

$$HHIC_i^2 = \sum_{i=1}^n \left(\frac{i}{t} \right)^2 \quad \text{رابطه ۲}$$

فرضیه ۸: بین تمرکز بخش بانکی و سودآوری بانک رابطه منفی و معنی‌دار وجود دارد.

رشد اقتصادی

شرایط اقتصادی ضعیف می‌تواند کیفیت پرتفوی وام‌های بانک‌ها را کاهش داده منجر به ایجاد زیان‌های اعتباری و افزایش ذخایر بانکی گردد. موارد مذکور منجر به کاهش سودآوری بانک‌ها می‌شود. همچنین بهبود شرایط اقتصادی به دلیل بهبود شرایط نقدینگی وام‌گیرندگان و افزایش تقاضا برای اعتبارات تأثیر مثبتی بر سودآوری بانک‌ها دارد (آتاناسگلو و همکاران، ۲۰۰۸).

فرضیه ۹: بین رشد اقتصادی و سودآوری بانک رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد.

تورم

اثر تورم بر سودآوری بانک‌ها بستگی به تاثیر آن بر هزینه حقوق پرداختی به کارکنان و

سایر هزینه‌های عملیاتی بانک دارد. پری^۱ (۱۹۹۲) به این نتیجه رسید که اثر تورم بر سودآوری بانک‌ها بستگی به قابل‌انتظار بودن تورم دارد. اگر تورم توسط مدیریت بانک پیش‌بینی شده باشد، بانک نرخ بهره را به‌طور مناسبی تعدیل نموده و باعث افزایش سریعتر درآمدها نسبت به هزینه‌ها می‌شود. در این حالت رابطه مستقیمی بین تورم و سودآوری بانک‌ها وجود دارد و بالعکس؛ در این پژوهش از تورم بر اساس شاخص قیمت مصرف‌کننده به عنوان متغیر تورم استفاده شده است.

فرضیه ۱۰: بین تورم و سودآوری بانک رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد.

نرخ بهره

نرخ بهره پایین و فشارهای رقابتی در بین بانک‌ها توانایی بانک‌ها را برای قیمت‌گذاری مناسب وام‌ها و سپرده‌ها محدود می‌نماید و این ممکن است حاشیه سود عملیاتی بانک‌ها را تحت فشار قرار داده و اثر منفی بر سودآوری آنها داشته باشد. در این پژوهش از نرخ بهره اوراق مشارکت به عنوان متغیر نرخ بهره استفاده شده است.

فرضیه ۱۱: بین نرخ بهره و سودآوری بانک رابطه منفی و معنی‌دار وجود دارد.

مدل پژوهش

با توجه به موارد و فرضیات یادشده مدل زیر را به عنوان مدل پژوهش معرفی می‌گردد:

$$Y_{i,t} = \alpha + \delta Y_{i,t-1} + \beta_1 Loan/TA_{i,t} + \beta_2 NPL/GL_{i,t} + \beta_3 Eq/TA_{i,t} + \beta_4 Dep/TL_{i,t} + \beta_5 CIR_{i,t} + \beta_6 Size_{i,t} + \beta_7 HHIRD_{i,t} + \beta_8 HHIIC_{i,t} + \beta_9 GDPR_{i,t} + \beta_{10} Inflation_{i,t} + \beta_{11} Interst_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

یافته‌های پژوهش

بررسی ایستایی متغیرهای پژوهش

قبل از برآورد الگو باید ایستایی متغیرهای استفاده شده در الگو بررسی شود. چنانچه متغیری ایستا نباشد، باید با تفاضل‌گیری‌های متوالی آن را ایستا نمود تا از وقوع رگرسیون کاذب جلوگیری شود. پایایی بدین معنی است که میانگین و واریانس متغیرها در طول زمان و کوواریانس متغیرها بین سال‌های مختلف ثابت است، نتایج نشان می‌دهد که همه

متغیرهای استفاده شده در این پژوهش در سطح ۹۵ درصد ایستا هستند. نتایج آزمون ایستایی در جدول ۱ مشاهده می شود:

جدول ۱. نتایج آزمون پایایی متغیرهای پژوهش

نوع آزمون متغیرها		مقدار آماره لوین، لین و چو	احتمال آماره لوین، لین و چو
متغیرهای مخصوص بانک			
بازده حقوق صاحبان سهام (ROE)		-۸/۱۷۱۳	۰/۰۰۰
وام‌ها به کل دارایی‌ها (Loan/TA)		-۱/۸۶۴۶	۰/۰۳۱
وام‌های معوق به کل وام‌ها (NPL/NL)		-۵/۶۲۱۳	۰/۰۰۰
حقوق صاحبان سهام به کل دارایی‌ها (Eq/TA)		-۶/۴۰۰۹	۰/۰۰۰
سپرده مشتریان به کل بدهی‌ها (Dep/TL)		-۲۲/۵۸۹۶	۰/۰۰۰
نسبت هزینه به درآمد (CIR)		-۲/۴۷۱۹	۰/۰۰۰
لگاریتم جمع دارایی‌ها (Size)		-۸/۰۳۲۸	۰/۰۰۰
تنوع درآمدی (شاخص هیرشمن هیرفندال) (HHIRD)		-۲/۵۹۳۴	۰/۰۰۵
متغیرهای اقتصاد کلان			
تمرکز صنعت (شاخص هیرشمن هیرفندال) (HHIC)		-۳۵/۳۵/۶۹۴۴	۰/۰۰۰
نرخ رشد اقتصادی (GDP)		-۳/۴۰۷۰	۰/۰۰۰
تورم بر اساس شاخص قیمت مصرف‌کننده (Inflation)		-۷/۵۲۵۳	۰/۰۰۰
نرخ بهره اوراق مشارکت (Interest)		-۶/۷۵۷۱	۰/۰۰۰

آمار توصیفی

آمار توصیفی متغیرهای پژوهش در جدول شماره ۲ نشان داده شده است:

جدول ۲. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

معیارها متغیرها		تعداد	میانگین	میان‌ه	ماکزیمم	مینیمم	انحراف معیار
متغیرهای مخصوص بانک							
بازده حقوق صاحبان سهام (ROE)		۱۵۰	۰/۱۵۰	۰/۱۰۲	۰/۸۸۶	۰/۰۰۲	۰/۱۵۲
وام‌ها به کل دارایی‌ها (Loan/TA)		۱۵۰	۰/۶۶۲	۰/۶۸۶	۰/۸۷۱	۰/۲۵۹	۰/۱۰۵
وام‌های معوق به کل وام‌ها (NPL/NL)		۱۵۰	۰/۱۵۴	۰/۱۵۴	۰/۵۴۱	۰/۰۰۰	۰/۰۹۰
حقوق صاحبان سهام به کل دارایی‌ها (Eq/TA)		۱۵۰	۰/۱۰۳	۰/۰۶۵	۰/۵۶۶	۰/۰۰۷	۰/۱۰۶
سپرده مشتریان به کل بدهی‌ها (Dep/TL)		۱۵۰	۰/۳۹۵	۰/۳۹۰	۰/۸۸۰	۰/۰۹	۰/۵۰۴
نسبت هزینه به درآمد (CIR)		۱۵۰	۰/۵۴۵	۰/۵۸۰	۰/۹۲۰	۰/۰۳۰	۰/۱۸۸
لگاریتم جمع دارایی‌ها (Size)		۱۵۰	۲۵/۵۶	۲۵/۷۸	۲۷/۹۴	۲۱/۵۷	۱/۳۹۵
تنوع درآمدی (شاخص هیرشمن هیرفندال) (HHIRD)		۱۵۰	۰/۳۶۷	۰/۳۵۷	۰/۶۸۹	۰/۰۷۸	۰/۱۳۳
متغیرهای اقتصاد کلان							
تمرکز صنعت (شاخص هیرشمن هیرفندال) (HHIC)		۱۵۰	۰/۱۰۹	۰/۱۱۱	۰/۱۴۴	۰/۰۷۲	۰/۰۲۲

جدول ۲. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

انحراف معیار	مینیمم	ماکزیمم	میانه	میانگین	تعداد	معیارها متغیرها
۰/۰۳۶۱	-۰/۰۵۸۰	۰/۰۷۸۲	۰/۰۴۲۸	۰/۰۳۴۰	۱۵۰	نرخ رشد اقتصادی (GDPR)
۰/۸۲۴۸	۰/۱۰۴۰	۰/۳۴۷۰	۰/۱۶۸۰	۰/۱۹۱۲	۱۵۰	تورم (Inflation)
۰/۱۹۴۴	۰/۱۵۰۰	۰/۲۰۰۰	۰/۱۷۰۰	۰/۱۷۳۵	۱۵۰	نرخ بهره اوراق مشارکت (Interest)

همان طور که در جدول فوق مشاهده می‌شود میانگین بازده حقوق صاحبان سهام بانک‌ها در دوره تحقیق ۱۵ درصد بوده است و به طور میانگین تسهیلات اعطایی ۶۶ درصد از پرتفوی دارایی‌های بانک‌ها را به خود اختصاص داده است. همچنین در سمت چپ ترازنامه بانک‌ها، ۳۶ درصد از بدهی‌ها از محل سپرده‌ها، تجهیز شده است نتایج مربوط به متغیرهای اقتصاد کلان نیز حاکی از این است که طی بازه زمانی تحقیق میانگین تمرکز صنعت ۱۰/۹ درصد، میانگین نرخ رشد اقتصادی ۳/۴۰۳ درصد، میانگین تورم ۱۹/۱۲ درصد و میانگین نرخ بهره اوراق مشارکت ۱۷/۳۵ درصد است.

آزمون فرضیه‌ها

قبل از آزمون فرضیه، به انتخاب الگوی مناسب برای مدل رگرسیونی پرداخته می‌شود. ابتدا با استفاده از آزمون F لیمر مدل داده‌های تلفیقی^۱ در مقابل مدل داده‌های ترکیبی^۲ مورد بررسی قرار می‌گیرد. نتیجه آزمون F لیمر در جدول ۳ ارائه شده است. مقدار احتمال آماره F لیمر در جدول مذکور کم‌تر از سطح معناداری ۵٪ بوده، لذا استفاده از روش داده‌های تلفیقی منتهی است.

جدول ۳. انتخاب داده‌های تلفیقی در برابر داده‌های ترکیبی

مدل	$Y_{i,t} = \alpha + \delta.Y_{i,t-1} + \beta_1.Loan/TA_{i,t} + \beta_2.NPL/NL_{i,t} + \beta_3.Eq/TA_{i,t} + \beta_4.Dep/TL_{i,t} + \beta_5.CIR_{i,t} + \beta_6.Size_{i,t} + \beta_7.HHIRD_{i,t} + \beta_8.HHIC_{i,t} + \beta_9.GDPR_{i,t} + \beta_{10}.Inflation_{i,t} + \beta_{11}.Interst_{i,t} + \epsilon_{i,t}$		
نوع آزمون	مقدار آماره آزمون	درجه آزادی	احتمال آماره آزمون
F لیمر	۳/۶۳۷۸۳	(۱۴ و ۱۲۳)	۰/۰۰۰۰

با استفاده از آزمون هاسمن به انتخاب الگوی اثرات ثابت ترکیبی^۳ در برابر الگوی اثرات

1. Pooled
2. Panel
3. Fixed Effect

تصادفی^۱ ترکیبی پرداخته می‌شود. نتیجه آزمون هاسمن در جدول ۴ ارائه شده است. مقدار احتمال آماره هاسمن در جدول ۴ بیشتر از سطح معناداری ۵٪ می‌باشد لذا برای آزمون فرضیه باید از الگوی اثرات ثابت استفاده نمود:

جدول ۴. انتخاب الگوی اثرات ثابت در برابر الگوی اثرات تصادفی

مدل	$Y_{i,t} = \alpha + \delta.Y_{i,t-1} + \beta_1.Loan/TA_{i,t} + \beta_2.NPL/NL_{i,t} + \beta_3.Eq/TA_{i,t} + \beta_4.Dep/TL_{i,t} + \beta_5.CIR_{i,t} + \beta_6.Size_{i,t} + \beta_7.HHIRD_{i,t} + \beta_8.HHIIC_{i,t} + \beta_9.GDPR_{i,t} + \beta_{10}.Inflation_{i,t} + \beta_{11}.Interst_{i,t} + \epsilon_{i,t}$		
نوع آزمون	مقدار آماره خی دو	درجه آزادی خی دو	احتمال آماره آزمون
هاسمن	۰/۰۰۰	۱۲	۱/۰۰۰۰

نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش با استفاده از الگوی اثرات ثابت در جدول ذیل ارائه شده است:

جدول ۵. نتایج مدل رگرسیونی عوامل موثر بر سودآوری بانک‌ها

احتمال آماره t	مقدار آماره t	ضرایب رگرسیونی	آماره‌ها / متغیرها
متغیرهای مخصوص بانک			
۰/۰۰۰	۴/۲۴۲	۰/۶۹۳	مقدار ثابت (C)
۰/۰۰۰	۱۳/۳۶۲	۰/۶۱۸	بازده حقوق صاحبان سهام گذشته (ROE_{t-1})
۰/۰۱۰	۲/۶۰۵	۰/۱۳۲	وام‌ها به کل دارایی‌ها $(Loan/TA)$
۰/۳۸۴	۰/۸۷۳	۰/۰۴۷	وام‌های معوق به کل وام‌ها (NPL/NL)
۰/۰۰۰	-۳/۶۳۲	-۰/۲۵۷	حقوق صاحبان سهام به کل دارایی‌ها (Eq/TA)
۰/۰۰۰	-۴/۶۵۱	-۰/۱۷۰	سپرده مشتریان به کل بدهی‌ها (Dep/TL)
۰/۳۹۶	-۱/۰۴۷	-۰/۰۵۴	نسبت هزینه به درآمد (CIR)
۰/۰۰۷	-۲/۷۳۸	-۰/۰۱۲	لگاریتم جمع دارایی‌ها $(Size)$
۰/۰۴۷	۲/۰۴۹	۰/۰۸۱	تنوع درآمدی $(HHIRD)$
متغیرهای کلان اقتصادی			
۰/۰۳۶	-۲/۱۱۵	-۰/۹۵۸	تمرکز صنعت $(HHIC)$
۰/۰۲۵	۲/۲۶۰	۰/۰۰۴	نرخ رشد اقتصادی $(GDPR)$
۰/۰۳۶	۲/۱۱۶	۰/۰۰۲	نرخ تورم $(Inflation)$
۰/۰۰۱	-۳/۳۹۹	-۰/۱۷	نرخ بهره اوراق مشارکت $(Interest)$
آماره H-	آماره دورین- واتسون	احتمال آماره F	احتمال چارک‌ها برای باقیمانده‌ها
-۱/۳۱	۲/۰۵	۰/۰۰۰	۰/۳۶۲
			مقدار چارک- برای باقیمانده‌ها
			۲/۰۲۹
			ضریب تعیین تعدیل شده
			۰/۷۰
			ضریب تعیین
			۰/۷۲

به منظور آزمون فرضیه‌ها از نتایج تخمین مدل ارائه شده در جدول ۵ بهره گرفته شده است.

1. Random Effect

مقدار احتمال آماره F برابر صفر است و چون این مقدار کمتر از 0/05 است، فرض صفر در سطح اطمینان ۹۵ درصد پذیرفته می‌شود، یعنی مدل معنی دار است. مقدار آماره دورین- واتسون 2/05 می‌باشد. لازم به ذکر است به دلیل بکارگیری متغیر وابسته وقفه دار در مدل، آماره دورین- واتسون به سمت ۲ تورش پیدا کرده است به همین دلیل از آماره H- دورین^۱ استفاده شده است که میزان این آماره ۱,۳۱- است که در سطح اطمینان ۹۵٪ نشان می‌دهد مدل فاقد مشکل خود همبستگی اجزای اخلال است. نتایج مربوط به ضریب تعیین نشان می‌دهد، تقریباً ۷۰٪ تغییرات متغیر وابسته به وسیله متغیرهای مستقل مدل، توضیح داده می‌شوند.

نتایج تحقیق

نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌های تحقیق به‌طور خلاصه در جدول ۶ ارائه شده است:

جدول ۶. خلاصه نتایج تحقیق

رد یا تأیید فرضیه	معنادار بودن یا نبودن	نوع رابطه	فرضیه	رد یا تأیید فرضیه
تأیید	معنادار	مثبت	بین درصد وام‌ها نسبت به کل دارایی‌ها و سودآوری بانک‌ها رابطه معناداری وجود دارد.	۱
رد	غیر معنادار	مثبت	بین کیفیت دارایی‌ها و سودآوری بانک‌ها رابطه معناداری وجود دارد.	۲
تأیید	معنادار	منفی	بین سرمایه و سودآوری بانک رابطه معناداری وجود دارد.	۳
تأیید	معنادار	منفی	بین ساختار مالی و سودآوری بانک رابطه معناداری وجود دارد.	۴
رد	غیر معنادار	منفی	بین کارایی و سودآوری بانک رابطه معناداری وجود دارد.	۵
تأیید	معنادار	منفی	بین اندازه و سودآوری بانک رابطه معناداری وجود دارد.	۶
تأیید	معنادار	مثبت	بین تنوع درآمدی و سودآوری بانک رابطه معناداری وجود دارد.	۷
تأیید	معنادار	منفی	بین تمرکز بخش بانکی و سودآوری بانک رابطه معناداری وجود دارد.	۸
تأیید	معنادار	مثبت	بین رشد اقتصادی و سودآوری بانک رابطه معناداری وجود دارد.	۹

۱. جهت محاسبه H- دورین از فرمول زیر استفاده می‌گردد:

$$H = (1 - D/2) \times \sqrt{\frac{T}{1 - (T \times \text{Var}(\delta))}}$$

۱۰	بین تورم و سودآوری بانک رابطه معناداری وجود دارد.	مثبت	معنادار	تأیید
۱۱	بین نرخ بهره و سودآوری بانک رابطه معناداری وجود دارد.	منفی	معنادار	تأیید

در ارتباط با فرضیه اول می‌توان به بیشتر تحقیقات بانکی اشاره نمود که اشاره دارند سودآوری بانک‌ها با رشد وام‌ها در پرتفوی دارایی‌ها افزایش می‌یابد (گارسیا هررو و همکاران، ۲۰۰۹). افزایش وام‌ها در پرتفوی دارایی‌های بانک‌ها معمولاً با ریسک نقدینگی فزاینده‌ای در ناتوانی بانک در کاهش بدهی‌ها همراه است. نتیجتاً بانک‌هایی که سهم کمی از دارایی‌های با نقد شوندگی بالا نگهداری می‌کنند، ریسک نقدینگی بالاتری را می‌پذیرند و احتمال بیشتری در به دست آوردن سودهای بالاتر دارند. در ارتباط با فرضیه سوم، رابطه‌ی بین ساختار سرمایه و سودآوری منفی و معنی‌داری می‌باشد یعنی با افزایش نسبت مالکانه، سودآوری بانک‌ها کاهش می‌یابد. این رابطه به دلیل استفاده از متغیر بازده حقوق صاحبان سهام به عنوان متغیر سودآوری است، چرا که افزایش حقوق صاحبان سهام منجر به کاهش بازده حقوق صاحبان سهام می‌شود. در ارتباط با فرضیه چهارم، با توجه به اینکه سپرده‌های کوتاه مدت و دیداری یک منبع ارزان و مناسب جهت تأمین مالی در مقایسه با سایر روش‌های تأمین مالی است، به نظر می‌رسد افزایش سپرده مشتریان در بدهی‌های بانک، باعث افزایش سودآوری بیشتر می‌شود. اما با توجه به سیاست‌های رقابتی که بعد از تاسیس بانک‌های متعدد در چند سال اخیر با تصویب قانون تاسیس بانک‌های غیر دولتی توسط مجلس شورای اسلامی مورخ ۱۳۷۹/۰۱/۲۱، رخ داده رقابت در جذب سپرده و پرداخت بهره افزایش یافته و این مورد حاشیه سود بانکها را کاهش داده است. همان‌طور که در نتایج فرضیه ششم مشاهده می‌شود، افزایش اندازه منجر به کاهش سود-آوری می‌شود. این مورد را می‌توان به کاغذ بازی حاکم در بانک‌های ایرانی نسبت داد. در خصوص فرضیه هفتم نیز می‌توان به انتظار افزایش سودآوری بانک‌ها با افزایش منابع درآمدی اشاره نمود. همان‌طور که انتظار می‌رود افزایش منابع درآمدی، وابستگی بانک به یک درآمد خاص را کاهش داده و تاثیر مثبت بر سودآوری بانک خواهد گذاشت. در ارتباط با فرضیه هشتم نیز همان‌طور که اشاره شد افزایش رقابت بین بانک‌ها با توجه به محدود بودن سپرده‌ها و رقابت ایجاد شده جهت جذب سپرده، کاهش حاشیه سود بانک‌ها را به همراه خواهد داشت. در ارتباط با شرایط اقتصادی نیز می‌توان گفت که بانک‌ها در شرایط مساعد اقتصادی دارای کیفیت بهتر دارایی و در نتیجه ترکیب دارایی مناسب‌تری

می باشند در نتیجه سودآوری بانک‌ها با شرایط اقتصادی رابطه مستقیمی دارد. با توجه به شرایط حاد تورم اقتصاد ایران و بالا بودن انتظارات تورمی، مدیریت بانک‌ها در افزایش سود مورد انتظار خود پیش‌دستی نموده و نرخ سود خود را متناسب با تورم پیش‌بینی شده تعدیل می‌نماید و این مورد منجر به تاثیر مثبت بر سودآوری بانک‌ها می‌گردد. در خصوص فرضیه یازده نیز همانطور که پیش‌بینی می‌شود با عنایت به اینکه مهمترین هزینه بانک، پرداخت سود سپرده‌های دریافتی است، لذا افزایش نرخ بهره تاثیر منفی بر سودآوری بانک خواهد گذاشت.

پیشنهاد‌های کاربردی ۱

از آنجایی که نتایج تحقیق حاکی از وجود رابطه مثبت و معنادار بین درصد وام‌ها نسبت به کل دارایی‌ها و سودآوری بانک‌ها است. به دست‌اندرکاران صنعت بانکداری کشور توصیه می‌گردد در کنار توجه به اهمیت سپرده‌ها و مدیریت مناسب آنها به اعطای تسهیلات مناسب و مدیریت بهینه آنها نیز توجه کافی داشته باشند. از طرف دیگر وجود رابطه مثبت و معنادار بین تنوع درآمدی و سودآوری بانک، اهمیت توجه به تنوع درآمدی را نشان می‌دهد، از این رو به فعالان این عرصه پیشنهاد می‌گردد به متنوع‌سازی سبد درآمدی خود توجه وافری داشته باشند. البته به نظر می‌رسد، بانک‌های خصوصی به خوبی این موضوع را درک کرده‌اند، زیرا روندهای موجود در سیستم بانک‌های خصوصی فعال در نظام اقتصادی کشورمان دال بر این ادعا هستند از جمله این روندها می‌توان به استقرار دفاتر بانکداری شرکتی در بانک‌های مذکور اشاره نمود، لذا به فعالان و سکانداران نظام بانکی کشور (بخصوص بانک‌های دولتی) توصیه می‌گردد با توجه به رکود اقتصادی حاکم بر اقتصاد کلان کشور، مطالعات دقیق و کاربردی‌ای را در زمینه متنوع‌سازی خدمات خود انجام داده و از این مجرا ضمن افزایش سودآوری خود با توجه به بانک محور بودن نظام اقتصادی کشور، زمینه‌ساز ظهور شرایط جدید جهت خروج کشور از رکود اقتصادی گردند.

منابع

- ابویسانی. براتعلی (۱۳۸۳)، بررسی راه‌های افزایش سودآوری در نظام بانکی مورد مطالعه: بانک ملت، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، موسسه عالی آموزش بانکداری.
- احمدپور. هادی (۱۳۸۷)، نااطمینانی و استراتژی بهینه در مدیریت نقدینگی بانک‌ها، بانک و اقتصاد، آذر ۱۳۸۷، شماره ۹۵، ص ۴۴ تا ۴۸.
- احمدپور. احمد و شهسواری. معصومه (۱۳۹۳)، مدیریت سود و تأثیر کیفیت سود بر سودآوری آتی شرکت‌های ورشکسته بورس و اوراق بهادار تهران، مطالعات تجربی حسابداری مالی، دوره ۱۲، شماره ۴۱، بهار ۱۳۹۳، ص ۳۷-۵۸.
- اسماعیل‌پور کرمانی. محمد احسان (۱۳۹۳)، تبیین رابطه قدرت خلق نقدینگی با ساختار سرمایه بانک‌ها، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.
- بازگیر. محمدرضا (۱۳۸۴)، رابطه بین نرخ بازده دارایی‌ها و نرخ تورم در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پایان‌نامه ارشد حسابداری، دانشگاه مازندران، دانشکده علوم اقتصادی و اداری.
- باقری. حسن (۱۳۸۵)، تحلیل عوامل موثر بر سودآوری بانک‌های تجاری: مطالعه موردی بانک رفاه، تحقیقات مالی، دوره ۸، شماره ۱، زمستان ۱۳۸۶.
- پژویان. جمشید و شفیعی. افسانه (۱۳۸۷)، تحلیل ساختار در صنعت بانکداری ایران: کاربرد تجربی شاخص U دیویس، فصلنامه اقتصاد مقداری (بررسیهای اقتصادی سابق)، دوره ۵، شماره ۴، ص ۸۱-۱۰۵.
- تقوی. مهدی و خدائی وله زاقرد. محمد (۱۳۸۷)، ارزیابی و آرایه الگوی مناسب برای شناسایی اندازه‌گیری‌های مالی در مؤسسات مالی و اعتباری: مطالعه موردی بانک ملت، آینده پژوهی مدیریت (پژوهش‌های مدیریت)، دوره ۲۱، شماره ۸۶، ص ۱-۱۰.
- خدادادی. ولی، عربی. مهدی و طاهری ده قطب الدینی. فرشته (۱۳۹۱)، بررسی رابطه بین عملکرد مالی شرکت و زمان بندی گزارشگری مالی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، مطالعات تجربی حسابداری مالی، دوره ۱۰، شماره ۳۴، تابستان ۱۳۹۱، ص ۱۵۱-۱۷۲.
- شعری آناقیز. صابر و محسنی رستاقی. بهرام (۱۳۹۴)، انعطاف پذیری مالی و تصمیمات ساختار سرمایه در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، مطالعات تجربی حسابداری مالی، دوره ۱۳، شماره ۴۶، تابستان ۱۳۹۴، ص ۹-۲۶.

شوال پور. سعید و اشعری، الهام (۱۳۹۲)، بررسی تاثیر ریسک اعتباری بر سودآوری بانکها در ایران، تحقیقات مالی، دوره ۱۵، شماره ۲، پاییز ۱۳۹۲، ص ۲۲۹-۲۴۶.
عونی. لیلا (۱۳۸۶)، شناسایی عوامل مؤثر بر سودآوری بانک های تجاری مورد مطالعه: بانک رفاه، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم تحقیقات.
محرابی. لیلا (۱۳۸۹)، مدیریت ریسک در نظام بانکداری بدون ربا (با تأکید بر ریسک اعتباری)، کارشناسی ارشد پژوهشی، گروه بانکداری اسلامی، پژوهشکده پولی و بانکی، تازه های اقتصاد، سال هشتم، شماره ۱۳۰.
هاشمی. فهیمه السادات (۱۳۸۹)، اثر تغییرات قیمت نفت بر سودآوری بانکها در کشورهای اوپک، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهراء، دانشکده علوم پایه.

- Antonio. T.P.(2013), "What determines the profitability of banks? Evidence from Spain", *Accounting and Finance*, Volume 53, p. 561 ° 586.
- Athanasoglou, P. P. Brissimis, S. N. & Delis, M. D (2008)," Bank-specific, industry-specific and macroeconomic determinants of bank profitability", *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 18(2), pp: 121-136.
- Barros, C. P. Ferreira, C. & Williams, J.(2007), "Analysing the determinants of performance of best and worst European banks: A mixed logit approach", *Journal of Banking & Finance*, 31(7), pp: 2189-2203.
- Bashir, A. and M. Hassan (2004), "*Determinants of Islamic Banking Profitability*", ERF paper, 10th Conference.
- Ben Naceur, S. (۲۰۰۳), "*The Determinants of The Tunisian Banking Industry Profitability: Panel Evidence*" .[Online] Available at www.mafhoum.com
- Berger, A. N. (1995), "The Relationship between Capital and Earnings in Banking", *Journal of Money, Credit and Banking*, 27(2), pp: 432-456.
- Elsas, R. Hackethal, A. & Holzhäuser, M.(2010), "The anatomy of bank diversification", *Journal of Banking & Finance*, 34(6), pp: 1274-1287.
- García-Herrero, Alicia and Gavila, Sergio and Santabárbara, Daniel,(2009), "*What Explains the Low Profitability of Chinese Banks?*", Banco de Espana , Working Paper No. 0910.
- Goddard,J.P. Molyneux, and J.Wilson, (2004), "Dynamics of growth and profitability in banking, *journal of money, credit and banking*

36, pp:1069-1090

Iannotta, Giuliano. Nocera ,Giacomo .and Sironi, Andrea(2007), "Ownership structure, risk and performance in the European banking industry" *Journal of Banking & Finance*, vol. 31, issue 7, pp:2127-2149

Kyriaki Kosmidou, (2008) "The determinants of banks' profits in Greece during the period of EU financial integration", *Managerial Finance*, Vol. 34 Iss: 3, pp.146 ° 159.

Mester, L. (1996) , " A study of bank efficiency taking into account risk preferences" ,*Journal of Banking and Finance*20, pp: 1025-1045

Perry,P (1992), "Do banks gain or lose from inflation?" *journal of Retail Banking* 14, pp: 25-30

Ramlall Indranarain, (2009), "Bank-Specific, Industry-Specific and Macroeconomic Determinants of Profitability in Taiwanese Banking System: Under Panel Data Estimation", *International Research Journal of Finance and Economics*, ISSN 1450-2887 Issue 34 (2009).

Stiroh, Kevin. and Rumble, Adrienne(2006), "The dark side of diversification: The case of US financial holding companies", *Journal of Banking & Finance*, vol. 30, issue 8, pp: 2131-2161.